

Mértékadó

Kultúra • Tv- és rádióműsor

2023. június 19–25.

Epreskerti találkozás

**Sallai Géza
szobrászművésszel**

Sajdik Ferenc: Vivát Petőfi!

Halmi Tamás irodalmi jegyzetei

A színeváltozás titkai az alkotásban

Epreskerti találkozás Sallai Géza szobrászművésszel

Április 30-án, a Ferenc pápa által a Kossuth téren bemutatott szentmise előtti reggelen a Világosság rózsafüzérét imádkozta a szertartásra gyülekezők sokasága. „Aki a Tábor hegyén megmutatta isteni dicsőségét.” Erről, a negyedik titokról Sallai Géza szobrászművész elmélkedett. Alkotóként már régen megérintette Krisztus színeváltozásának csodája. E tiszta hangra, hitvalló tanúságtételének keresetlen őszinteségére, sallangtalanságára, teológiai mélységére sokan felfigyeltek akkor. Magától értetődött, ha vállalkozik rá, beszélgetésre invitáljuk. Az Epreskert Benczúr-múteremházában találkoztunk a Magyar Képzőművészeti Egyetem Szobrász Tanszékének docensével.

– Hogyan került a tanúságtévők sorába?

– Felkértek, mindössze tíz nappal a Kossuth téri szentmise előtt. Horváth Zoltán terézvárosi plébános káplánja, Farkas Ferenc hívott fel. Nagy megtiszteltetés volt, de kértem egy kis gondolkodási időt, aztán egy nap elteltével igent mondtam. Megerősített, hogy éppen a színeváltozás titkához kellett megfogalmaznom egy kétperces elmélkedést, ami egy nagyon szép ünnep az ikonfestésben. Én pedig a szobrászat mellett ikonfestéssel is foglalkozom, már több évtizede.

– „Olyanok vagyunk, mint a fény, kettős természetűek: anyag és hullám is. Csak az utóbbi természetünket nem igazán érzékeljük.” Így kezdte a tanúságtételét. Azt mondta, hogy a művészet: meglátni az anyagban a formát, a tökéleteset...

– Alkotóként közelítettem meg a témát. Egy ikon képe lebegett a szemem előtt,

amikor erről gondolkodtam. Persze előjött belőlem a szobrász is, aki az anyaggal foglalkozik, amelyet megpróbál felemelni, egy olyan dimenzióba vinni és olyan formává alakítani, ami által új minőséget kaphatunk. Számomra alkotói példa Krisztus színeváltozása. Tulajdonképpen ezt a titkot kellene elérnünk minden alkotással, minden cselekedetünkkel, az egész életünkkel.

– A művészi önkifejezés formái közül miért éppen a szobrászatot választotta hivatásának?

– Már gyerekként, a főiskola előtt megerősítést kaptam a tanáraitól, hogy ebbe az irányba induljak el. Egy szobrász meglátta a rajzaimat, s azt mondta, annyira plasztikusak, hogy nekem szobrásznak kell jelentkeznem. De ahogy említettem, emellett festéssel, ikonfestéssel foglalkozom, illetve más műfajok is érdekelnek. A szobrászat és a formatervezés, a dizájn kapcsolatából írtam a doktori disszertáció-

mat. Szeretem a határterületeket; a növénydeikeimet is bátorítom, lépjenek ki a megszokottból, és máshonnan is nyerjenek inspirációt. A centrum persze végig a szobrászat, a formaképzés, a téralakítás marad.

– *Figuratív és nonfiguratív alkotásaiban hogyan tudja érvényre juttatni azt a művészi ideát, amit a tanúságtételében összegzett?*

– Az a lényeg, hogy mit szeretnénk közölni. Egy funkcionális alkotás esetében kitűzött, meghatározott céloknak kell megfelelni. Ha valami konkrét dolgot szeretnénk kommunikálni, lehet, hogy azt figurális megfogalmazással jobban meg tudjuk tenni. A minőség persze nem attól függ, hogy valami figurális vagy nonfigurális. Van egy szobrászi nyelv, amit meg kell tanulni, el kell sajátítani, és ezután tudjuk eldönteni, mit akarunk vizuálisan elmondani, hogyan szeretnénk azt kifejezésre juttatni. Fontos, hogy ez a „beszédmód”, ez a „nyelv” tisztán jelenjen meg az alkotásban, mert ezáltal válik minőségé.

– *Ön miről „beszél” szívesen, melyek a kedves témái? Hogyan születik meg egy-egy alkotás, és miért éppen úgy?*

– Ez a dolgok mélye, nehéz erre válaszolni. Az, hogy mit akarok kifejezni, nem szerencsés megközelítés, mert túlzott hangsúlyt kap benne az akarás. Márpedig egy igazi alkotás szerintem felismerésekből, ráérzésekből, sejtésekből indul, ezekből bontakozik ki. Én nagyon szeretek keresgélni, és inspirál az, amire közben rátalálok. Említenék egy példát. A hallgatókkal kijárok nyaranta Skóciába, a Corbenic Camphill Communitybe. Ez egy értelmi sérültekkel foglalkozó intézmény, amelynek van egy hatalmas parkja, ahová minden évben szobrokat készítünk. Egyik alkalommal egy olyan területen sétáltam, amit a vihar teljesen letarolt, aztán tarra vágtak. A földön egy csomó lehámlott fenyőkéreg hevert mindenfelé. Olyan szépek voltak, hogy elkezdtem gyűjteni őket. Összeállt egy sorozat, amelyet rendezgetve észrevettem, hogy betűkhöz, írásjelekhez hasonlítanak. Kírártam belőlük azt a szót, hogy *hope*, azaz remény. Az ottani vezetőkkel megbeszéltük, hogy ezt a kis kompozíciót afféle ellenpontként, kontrasztként elhelyezzük a viharvert terület előtt. Így aki ma arra sétál, láthatja, hogy a földről felemelt anyag bronzba öntött formában milyen írásképet mutat. Az átadón odajött egy család azzal, hogy mennyire tetszik nekik az alkotás. A házaspár kislányát Hope-nak hívták. Ilyen hihetetlen találkozások, kereszteződési pontok, érdekes együttállások születhetnek egy-egy akcióból. A szobrászatban ezt a fajta törekvést, egy adott területhez kötődő alkotást *helyspecifikus installációnak* hívják. Egyébként a köztéri szobrászat is ilyen jellegű, hiszen egy jól elhelyezett, léptékében és üzenetében is megfelelő köztéri szobor is szoros kapcsolatban van a környezetével. Több „réteg” találkozásával tud igazán működni egy alkotás.

– *A Magyar Képzőművészeti Egyetem tanáraként hogyan adja át a szobrászat lényegét, illetve a felelős „kortárs szemléletet” a növendékeinek?*

– Huszonhat éve, lényegében a végzésem óta tanítok. A szobrászatot öt év osztatlan képzésben oktatjuk. A tanszékünkön specialitás, hogy az első évfolyamban összevontan minden hallgató alapozó képzésben vesz részt. Három-négy hetes etapokban mennek végig a főbb szobrászi témákon, feladatokon, amelyeket a tanári kar közösen értékel. Az első év után a hallgatók mesterszót választanak, ami szabad tanárválasztást jelent. Vagyis hozzám is másodévből kerülnek a növendékek, akiket az ötödik év végéig, a diplomáig kísérek. Tekintettel arra, hogy egy év kevés

A hajdúdorogi görögkatolikus székesegyház kapuja

az alapok megszerzéséhez, a második és a harmadik év egy részét arra fordítjuk, hogy a klasszikus szobrászi tudást elsajátítsák a hallgatók. Közben látom, ki miben erősebb, gyengébb; megismerem gondolataikat, céljaikat, azt, hogyan képzelik el a szobrászatot, a leendő hivatásukat, jövőjüket. E két irányt közelítjük egymáshoz, hogy mire végeznek, az önálló művészi életbe kilépve képesek legyenek artikulálni, átgondolva közvetíteni az alkotói elképzeléseiket. Sokat jelent, hogy számos külsős projektje, megrendelése is van az egyetemnek. Kiírt belső pályázatokra az én hallgatóim közül is többen készítettek már köztéri alkotásokat, például a Graphisoft Parkba, a Corvin negyedbe. Az előbb említett skóciai Corbenicben már tizenhét szobrunkat helyeztek el a kastélyt övező parkban.

– *A Képzőművészeti Egyetem éves kiállításán látható alkotások meglehetősen „realisták”, a témák, a sötét tónusok, vonalak, formák arról tanúskodnak, hogy a hallgatók igencsak borúsán látják a jelenünket. Ön mit tapasztalt a növendékei aktuális „lelkialapotát” illetően?*

– Igen, ezzel is lehet találkozni. Érzékenyek a jelen történéseire. Persze mostanában nagyon fiatalon kerülnek be a hallgatók az egyetemre. Szerencsésnek mondhatom magam, mert annak idején elsőre bejuttam, de voltak jelentkezők, akiket csak harmadik, negyedik próbálkozásra vettek fel, vagyis éveken át készültek. Így akkoriban érettebb személyiségként indultak el

Sallai Géza

Színeváltozás

Olyanok vagyunk, mint a fény. Kettős természetűek: anyag és hullám is. Csak az utóbbi természetünket nem igazán érzékeljük. Pedig létezik!

Ő minden színnek összessége volt fent a hegyen, anyagból fény, fényanyag.

A színeváltozás jelene megtanít bennünket meglátni az anyagban a tökéleteset. Meglátni az anyagban a formát. Ez a művészet célja. Meglátni a másikban a lehetőséget, a lehetőségben pedig ÖT magát. Az anyag megdicsőült, súlytalanná vált.

Jézus a szikla, mert általa képesekké válunk erre a feladatra.

Fel kell mennünk a hegyre, fel kell jutnunk, erőfeszítést kell tennünk ehhez. Ez a mi utunk, a mi feladatunk, melyre példát kaptunk, tehát már nem lehetetlen.

Köszönjük a kinyilatkoztatást, hogy megismerhettük ezt! Az Istenség fényét megláthattuk az ő testében. Ikon lett számunkra.

A tanítványok megtapasztalhatták a teljességet, amit ember érzékelhet. A létezés teljességét: az anyagon átsugárzott fényt és a szózatot. Az Atya ürességét, a Fiú személyét és a Szentlélek tiszta fényét.

A színeváltozás a szeretet mindent betöltő sugárzása, amely nem irányul senkire és semmire, olyan, mint „a Nap, amely világít mind az igazakra, mind a gonoszokra”.

Mіндеzt mi is megláthatjuk a színeváltozás ikonjának tiszta geometriájában.

(2023. április 24.)

itt a fiatalok. A szobrászatnál például eleve jobb, ha valaki nem tizennyolc évesen kezd el a képzést, hanem később. A mai egyetemi világ ráadásul arról szól, ha nem jön be azonnal egy szak, ha valami nem sikerül vagy nehézség adódik, a jelentkező hamar továbbáll, és máshol próbálkozik. A tizennyolc-húsz évesek még legtöbbször bizonytalanok: vajon jól választottak-e, nem kellene-e inkább mást csinálni? A lelki háttér tényleg nem a legoptimistább. De éppen ezért tartom a pedagógiai küldetésemnek azt is, hogy megpróbáljam élethosszig tartó irányba állítani a növendékeimet. A szobrászat választása ugyanis életfeladat, hivatás. Egy olyan életforma, amelyen keresztül csodálatos dolgokat valósíthatunk meg. Lehet mintázni, faragni, hegeszteni, konstruálni...

– fantasztikusan sokféle a lehetőség a térbeli alkotásra. Gyakran mondom a kollégáimnak, hogy túlképezzük a hallgatókat; annyi mindent akarunk átadni nekik az öt év alatt. Az osztályomban

– Nagyon fontosnak tartom, viszont indirekt módon próbálom átadni. Kerestény világképű embernek tartom magam, de tekintettel arra, hogy sokféle különböző nézetű, háttérű hallgató érke-

A REMÉNY Skóciában (Fotó: James T. Millar)

Utazó ikon

„Más szemében a szálkát” (az Utazó ikon részlete)

speciális vállalásaink is vannak. Ilyen például a Vakok Állami Intézetének lakóival összefogva a *Közösségi alkotás (Social Art)* kurzusom, amelyet hét évvel ezelőtt kezdtünk el. Arra próbálom buzdítani a növendékeket, hogy foglalkozzanak másokkal. Olyanokkal, akik felé különös figyelemmel, érzékenységgel, felelősséggel fordulhatnak, és akik nagy örömmel fogadják ezt a fajta törődést. Az azonnali visszacsatolások igazolták, milyen fontos az ilyen jellegű munka. Azt hiszem, ez is megerősíti a hallgatókban a választott hivatásuk melletti döntést.

– *Visszatérve ezen a ponton az elmélkedésére, amivel a beszélgetésünket indítottuk: be akarja, be tudja vinni a tanításba a spiritualitást, a művészet önmagán túlmutató jelentőségét? Vagy inkább a példaadás erejével él?*

zik hozzám, úgy érzem, a „prédikálás” inkább elidegenítően, taszítóan hatna. Igyekszem megtalálni a módját, hogy beszélgetés közben vagy mondjuk egy-egy könyvet ajánlva érintsem ezeket a témákat. Fő ars poeticám, hogy a művészet szolgálat. Nemes szolgálat. Nem én vagyok fontos, hanem a feladat. Ha tanítok, az is elsősorban a hallgatókról szól. Róluk, és mindenről, ami mögöttük, velük van, illetve amit majd beérkező művészként szeretnének megvalósítani az életben. A lényeg pedig az alkotásban az, ami túlmutat önmagán; a „megnevezhetetlen”, amiről viszont mi pontosan tudjuk, hogy honnan való.

Pallós Tamás
Fotó: Lambert Attila,
Sallai Géza archívuma

A nyugalom szépségének szeretete

Gondolatok Nazianzosi Szent Gergelyről

„...a love supreme...”
(John Coltrane)

Nazianzosi (Nazianzi) Szent Gergely, a „teológus”, az írott textus helyett az eleven beszéd energetikájához folyamodott: Jézuszt követte ebben is. Hitvallás és térítés összefogódzó retorikai mozdulatai ma is élő és érvényes mondatokkal ajándékoznak meg. Nemcsak teológiai, hanem lélektani, sőt életvezetési szempontból is.

Az „Ókeresztény írók” sorozat XVII. köteteként jelent meg bő két évtizede a *Nazianzosi Szent Gergely beszédei* című kiadvány (ford. és jegyz. Vanyó László, Szent István Társulat, 2001). Nagyszerű gyűjtemény, kiapadhatatlan lelki ségi forrás.

Érdemes belelapozni.

Ezúttal csupán a második beszédéből (*Számadás [Apológia]*) idézek néhány passzust, s csaknem találmokra; hogy érződjék, mennyi minden volna még idézhető és meggondolandó, megfontolandó...

Egyházatya nyitja szólásra száját, és költőt hallunk beszélni. Személyes-szenvedélyes mondatok vallanak arról, hogy a szónok „az Istenhez való közeledés bármely formáját” (14.) többre tartja a földi tájékozódás műveleinél. Hogy „a nyugalom szépségének szeretete” (15.), azaz a reme-
teélet mindennapjai egyszemélyes társadalmat bűvölnek elő az emberből. Hogy „még a földön maradván ugyan, de együtt

körözve az angyalokkal” (15.) a testi ember is megtapasztalhatja már a lelki mennyeket, s képessége lehet „szépen felemelkedni a betűtől a lélekig” (40.).

A közösségek kormányzásában rejlő veszélyekre ma sem hasznatlan emlékeztetnünk magunkat – akár a társas érintkezés, akár a közélet vonatkozásaira gondolunk: „Még a szövet sem szívja magába oly gyorsan a festéket, a közeli tárgy sem a másik bűzét vagy illatát, az ártalmas gőzök sem szállnak fel oly könnyen a légbe, és a párak sem kerülnek oly gyorsan kapcsolatba az élőlényekkel a levegő közvetítésével, ami járvány és így is nevezik, ahogyan mindenekelőtt az előljáró gonoszsága szokta elárasztani az alattvalót, és sokkal gyorsabban, mint az azzal ellentétes erény. [...] A jó megszerzése ritka és nehéz annak ellenére, hogy annyi minden vonz hozzá és ösztönöz rá.” (18.)

A transzgenerációs traumákkal foglalkozó lélektani kézikönyvek korában új nyomatékot kap egy hasonló észrevétel: „Nemcsak a silány mintákat kell eltávolítani a lélekből, hanem bele kell írni a jobbkat is, hogy erénye megelőzze rangját.” (19.) Hogy kinek-kinek a maga életkorát, hajlamait és nevelését érdemes figyelembe venni, ha hatni akarunk rá, jószerével szabadelvű gondolat: „...a nyáját önkéntes alapon, és nem kényszerítéssel kell legeltetni” (20.). (Eközben a sebek gyarapítására készítés is időtlen emberi jegyek tetszik: „Gondosan számontartjuk egymás vétkeit, nem azért, hogy megsirassuk, hanem hogy felhánytorgassuk. Nem is azért, hogy gyógyítsuk, hanem hogy új sebeket ejtsünk, és a felebarát sérüléseivel igazoljuk magunkat.” [58.]

És korok, kultúrák, hagyományok egyik legfőbb bölcsességét is gyöngéd veretességgel fogalmazza meg Gergely, amikor a változtatás munkáját magunkon kezdeni javasolja: „Először nekem kell tisztulnom, hogy mást tisztíthassak, nekem kell megokosodnom, hogy mást okathassak, nekem kell fényé válnom, hogy mások világossága lehessenek, nekem kell Istenhez közelednem, hogy mást megszenteljek, engem kell előbb kézen fogva vezetni és belátással útbá igazítani.” (53.)

Nazianzosi Szent Gergely az írók és a költők védőszentje. E sorok írójának (és költőjének) ezért is különösen kedves az alakja. A neki tulajdonított himnusz minden korszakok stílusirányzataival összeilleszthető – olyannyira áttetsző és elemi: „Te vagy mindeneknek túlján, / más névvel ho-

gyan illesselek? / Milyen ének tudna megénekelni? / Nincs szó, amely kimondhatna. / Mely szellem tudna megérteni? / Nincs értelem, amely fölfoghatna... / Minden lény vágya, minden teremtmény sóhaja / tehozzád igyekszik. / Hozzád imádkozik minden, ami van, / és a csend himnuszát / hozzád küldi minden létező, / amely olvasni tudja teremtésed könyvét.”

„A szemlélődés a gondoskodás egy módja. [...] Mit tehetnénk jobbat, mint hogy üdvözljük azokat, akik velünk együtt vannak az átjáróban?” – kérdezi Christian Bobin (ford. Báncsi Szilárd). Nazianzosi Szent Gergely beszédei efféle üdvözlések. A negyedik század nagy püspöke és hitszónoka a harmadik évezred nyelvén is ért.

Halmi Tamás

Iancu Laura

Ellene-mondás

prófétáid azt mondják eltörlöd az eget és a földet – én Istenem ezt ezt a nagyon szépet amire egykor azt mondtad jó – viszi a szél ha ráfújok viszi a fehér szirmokat ártatlan hullnak a vak sárba nem rínak nem kapálódnak és jön a Nap és egybeforrja és jön a Hold és elgyásolja megeshet ez a Földdel is és megtörténik majd velem nem dicsőség nem szegyen

Reggeli beszélgetések

ott hagyta abba' hogy imáimat megzavarja egy veréb nagyságú folt mely ide-oda hajtja világgal terhes szemem s a tegnaptól nem annak mutatja ami volt korán van még minden csillag arca nagyfejű fehér mákvirág és elviselhetetlenül tisztá mondogatom a falon nesztelen nyüzsgő hangyának te is tudod hogy akár kicsi akár nagy világunk útjai bejárhatatlanok az időtlen hideg mint itt maradt hóharmat csontos kézfejemre fehéredik alighanem felkelt a Nap

Huncut vonalak a papír fehér mezején

Sajdik Ferenc: Vivát Petőfi!

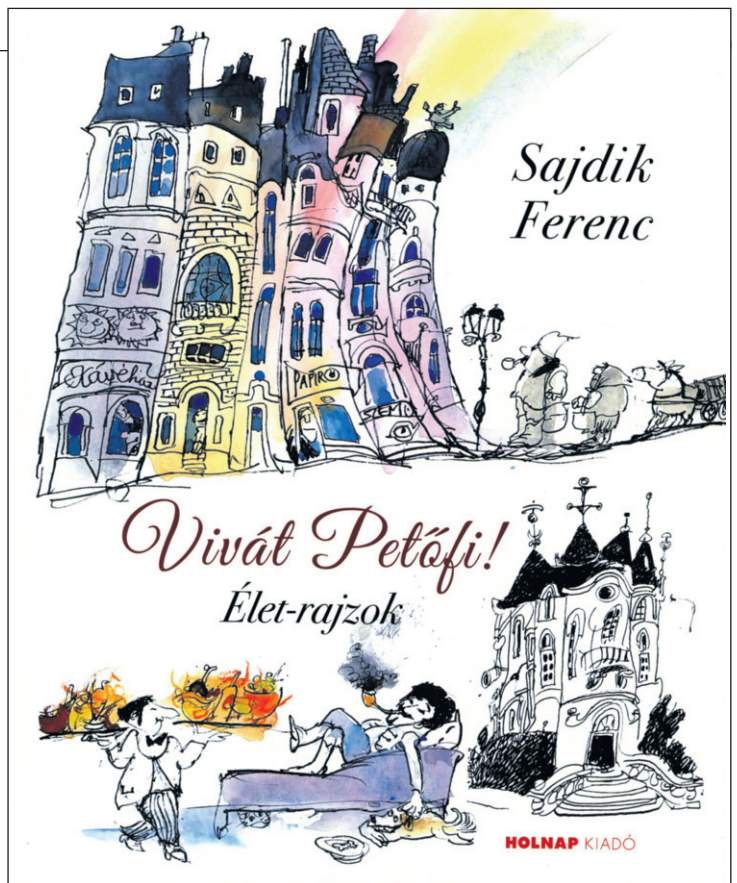
„Feri, szerintem te most is rajzolsz, miközben telefonon beszélgetünk, legalábbis az az érzésem” – mondtam. „Csak azért nem, mert a jobb kezemben van a telefon, és ballal nem tudok rajzolni” – jött a válasz a karikatúra nagymesterétől, amikor a múlt héten felhívtam. Ez is azt mutatja, hogy Sajdiknak lételeme a rajzolás, krétával, színes ceruzával, tustollal, amire éppen szüksége van. Így volt ez régen is, úgy harminc-egynéhány évvel

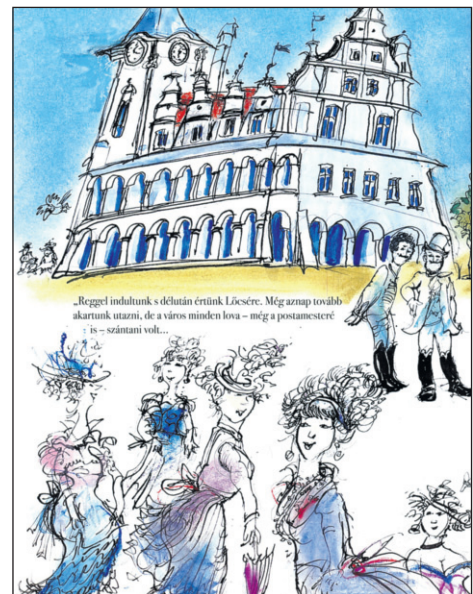
ezelőtt, amikor együtt dolgoztunk a *Ludas Matyi* szerkesztőségében, és a karikatúristáknak hetente kellett új rajzokat, vázlatokat készíteniük, mégpedig nem keveset. Sajdik 1965-től már mint főállású karikatúrista járt be a szerkesztőségbe, és az újság rendszeresen lehozta a rajzait, egészen a lap megszűnéséig, 1992-ig.

A *Ludasban* a legtöbb rajz mérete 105 x 65 milliméter volt, egyszerűen azért, mert egy lapszámba mindenkitől legalább három rajznak be kellett férnie, de ennél inkább többnek. Így aztán csak erre a nem túl nagy méretre volt lehetőség ahhoz, hogy mindenkinek meglegyen a heti normája, amit teljesíteni kellett a fizetésért. Ami ezen felül került a lapba, azt premizálták. A rajzok, kevés kivétellel, címmel és képaláírással jelentek meg. A főnökségnek az volt a véleménye, hogy az olvasók legtöbbször ezt igénylik. Ezért aztán úgynevezett vizuális karikatúra, olyan, ami önmagáért beszél, ahogy azt mondani szokták, csak nagyon ritkán jelent meg a lapban.

Amikor 1989-ben beköszöntött a szabadság, a rendszeres publikáció megszűnt az újságban. A *Ludas Matyi* szerkesztősége rövidesen bezárta kapuit, s az addig ott dolgozó karikatúristák élete megváltozott, ahogyan a megjelenési lehetőségeik is. Negyvenhét év után nemcsak a lap szűnt meg, hanem azzal együtt egy remek közösségi tér, találkozóhely is elveszett. A társaság még egy rövid ideig együtt maradt, azután szétszóródott. Akik tudtak, napilapoknak kezdtek dolgozni, mint például Brenner György vagy Lehoczki István. Földes Péter és Krenner István saját szatirikus mellékletet alapított *Elefánt* címen. Balázs-Piri ekkor már leginkább reklámokat rajzolt, Szűr-Szabó József újra festeni kezdett, hiszen valamikor Vaszary János tanítványa volt a Képzőművészeti Főis-

kolán. Sajdik Ferenc pedig nemcsak egyre több könyvet illusztrált, mint *Hihi*, eredeti nevén Hegedűs István, hanem tévéreklámokat készített, és rajzfilmeket a Pannóniának, sőt, még óriásplakátja is volt abban az időben. Sajdik máig töretlen sikerének titka az, hogy táblaképpé fejlesztette a karikatúrát. Kitágította a határokat, szó szerint: nagyobb méretekben kezdett gondolkodni és

dolgozni, már nem 105 x 65 milliméteres képeket rajzolt, mint egykor a *Ludasban*, hanem adott esetben akár 50 x 70 centiméteres képei is születtek. Ezekből aztán komoly kiállításokat lehetett rendezni, és akár múzeumba is kerülhetett az üvegezett, keretbe foglalt, táblaképpé fejlesztett karikatúra. Így jöhetett létre Vácon a Sajdik Gyűjtemény. A vidámság és a jókedv továbbra sem hagyta el. Sajdiknak mindig is erőssége volt a finom humor, amely még ma, túl a kilencvenes is a sajátja.

De térjünk rá mai témánkra, Sajdik Ferenc *Vivát Petőfi! Élet-rajzok* című könyvének lapozgatására! Nagy magyar költőnk születésének kétszázadik évfordulójáról idén az egész országban emlékeznek. Mi is írtunk a Petőfi Irodalmi Múzeum és az Evan-

gélikus Országos Múzeum Petőfi-kiállításairól; mindkettő igazán érdekes és komoly bemutatása koszorús költőknél. Pesten, a Március 15. téren áll Izsó Miklós és Huszár Adolf Petőfi-szobra, amelyen hazafiasságtól ihletett, lángelkű költőnk jobb kezével az ég felé mutat, mintegy azt üzenve: a kibontakozás lehetséges. Ismerjük tragikus sorsát, eltűnését a segesvári csatatéren s fiatalon magára maradt özvegyének nehéz helyzetét. „A bánatnak van keletje, nem a humornak” – mondta mindig olvasószervezetünk a *Ludasban*. Megírkatni könnyű az embereket, de megnevetetni, az már „döffi”, az aztán igazán nehéz, ahogyan Kazal László is megfogalmazta az egyik róla szóló portréfilmben.

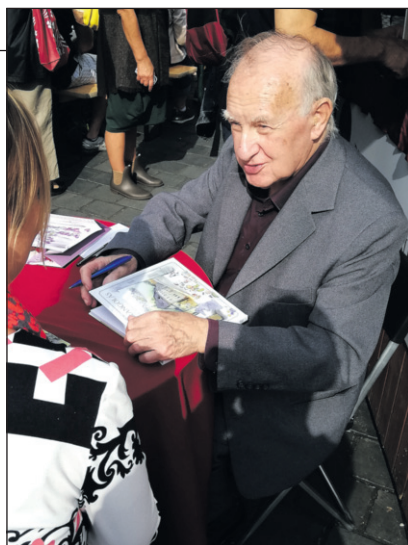
Nos, Sajdik könyve közelebb hozza hozzánk Petőfit, a fiatalembert, aki nem csak verseket írt, hanem élte a hétköznapi életét, mint a kortársai. Szakonyi Károly ezt írja a kötet bevezetőjében: „Sajdik Ferenc ceruzája (tustolla) elindul a papír fehér mezején, és a huncut vonalak egy-egy csak feltárják az ezernyolcszázados évek világát, régi ficsúrokat és dámákat, silbakoló katonákat, csalfa kisasszonyokat, csepürágókat és jeles uraságokat, literátor nagyságokat, kaszinózó tisztcskéket, mord magisztereket, rakoncátlan diákokat, kávéházakat és báltermeket, a Vácra pöfögő vasutat... És ebben a világban a hol itt, hol ott felbukkanó költőt.”

A harmadik oldalon a kisiskolás Petőfit láthatjuk, amint az osztályteremben a tanár úr éppen számonkéri valamiért. A csínyte-

vést akkoriban akár testi fenyítéssel is büntették (hozzáteszem, sokszor még később is). „Tanára letérdepeltette a sarokba, amihez ő nem volt szokva, és a becsületérzését igen sértette. Alig térdelt ott néhány percig, azzal lepte meg professzorát, hogy határozott, szinte dacos hangon kérte, eressze helyére, többet nem fog mulasztani. – Igazán nem? – kérde a professzor, szigorú tekintettel mérve végig a fiút. – Nem. – Jó, fölkel-

hetsz, de ígéretedről meg ne feledkezzél! S az egész három év alatt nem volt rá eset, hogy büntetésre méltó dolgot követett volna el.”

A könyv majdnem teljesen egész oldalas, sőt oldalpáros, színes nyomással készült, panorámaszerűen kifutott rajzokból áll. Tudom, hogy Feri előszeretettel használja a zsírkrétát, mert azt nagyon jól el lehet maszatolni, sötétebb és világosabb árnyalatokat könnyen létrehozni. Figurái itt is kedvesek, aranyosak, alakjai sokszínűek, változatos egyéniségeket mutatnak. A képeken nincs két egyforma karakter, a rajzokon az emberek élnek, lendületesen mozognak, cselekszenek, egyetlen unalmas oldalt sem találni a könyvben. Sajdik nem a csúnyát, a taszítót keresi, hanem igyekszik a jót meglátni a különböző tulajdonságokkal bíró emberekben. Nem akarja sokkolni a nézőt, mint oly sokan teszik manapság a kortárs művészek közül, ő nem ezzel akarja megnyerni magának az olvasót. És ezt remekül bizonyítja is a briliánsan kinyomott kötet, hiszen ez a mostani immár a második kiadása az idén.

Sajdik dedikál 2019-ben a budai Várban

Sajdik jól ismeri a perspektíva törvényeit, rajzain a házak mégis mintha táncot járnának, gátlástalanul mozognak jobbra-balra. Nincs a képein egyetlen valódi függőleges vagy vízszintes vonal sem. Elrajzolásai, túlzásai merészek, annyira határozottak, hogy szinte észre sem vesszük a hihetetlenül könnyedén feldobott figuráin, tárgyain. Minden olyan magától értetődő, hogy eszünkbe sem jut megkérdőjelezni a látottakat.

Persze feltűnnek a rajzokon állatok is: Sajdik-féle madarak, mindenféle aranyosan vicsgörgő szőrnyek, mókás teremtmények. Ilyeneket láthatunk például a *Midőn a földön* című vers mellett is, amely így hangzik: „Midőn a földön még csak pár ember vala, / Már meghalt egyik a másiknak általa. / Ábelt megölte Kain. / Ha a világ végén majd újlag / Két ember lesz a föld határain, / Ők is bizonytalán így egymásra rontanak, / S az, aki megmarad ott, / Nőül fog venni egy vadállatot. / Talán e vadállat méhibűl / A réginél szelídebb emberfaj kerül.” (Szalkszentmárton, 1846)

És persze, ott az elmaradhatatlan *Anyám tyúkja*. Petőfi nyugodtan ücsörög a konyhaasztalnál és eszeget valamit, vele szemben öntudatos tyúkanyó ül, s farkaszemet, akarom mondani „tyúkszemet” néznek egymással. Az oldalpár jobb oldalán teljes terjedelmében olvasható a vers, körben pedig vidám tyúkokcskák láthatók minden mennyiségben.

A könyv vége felé aztán feltűnik a Heckenast nyomda is, teljes panorámájában. Láthatjuk a szedőtermet és a Columbia sajtót, amivel a tizenkét pontot nyomták 1848. március 15-én. (A nyomdafesték szaga, a szedőterem hangulata Sajdiktól sem áll távol, hiszen fiatal korában cinkográfusnak tanult, és az 1970-es évek közepén együtt is sokszor megfordultunk a Zrínyi Nyomdában, ahol akkoriban a *Ludas Matyit* nyomták.) A rajzon Jókai Mór éppen azt tanácsolja Petőfinek: „Ne azt írd, pajtás, hogy rajta magyar, hanem talpra magyar!” A háttérben a márciusi ifjak

tolonganak, bajszosan, szakállasan, a kor divatja szerint.

A könyv végéhez közeledve látjuk, amint a Tordai-hasadékon keresztül menekül a család: Petőfi és felesége a gyermekükkel együtt.

„Július 27-e, szerda volt. Szerdát tartotta szerencsés napjának, akkor született, akkor nősült, no és 1848. március 15-e is szerdára esett. Most remélte, hogy ez a szerda is szerencsét hoz neki. Erdély felé menekültek akkor. Tordán váltak el. A hangulat jó volt – a költő ismét bizakodni kezdett, hogy talán hadászatiilag és politikailag sincs minden veszve. Hogy mennyire nem vette komolyan a helyzetet – vagy mennyire nem tudott róla? – bizonyítja, hogy elválásuk előtt még tettek egy afféle turistakirándulást is. Megnézték a híres tordai hasadékat. Ezek voltak az utolsó együtt töltött órák.”

A legutolsó oldalon csak egy csizmát látunk, elmenőben a halhatatlanság felé... A kép jobb oldalán az oroszok, a dzsidás kozákok mindent elsöprő támadása a sötét éjszakában.

(Sajdik Ferenc: *Vivát Petőfi! – Élet-rajzok*. Holnap Kiadó, Budapest, 2023)

Szöveg és kép: Mészáros Ákos

Kísérleti metafizika

Néhány mondat Hules Béláról

„Énekes vagyok.
A legszerencsésebb fickó.
Hahó – kiáltom – hahó –
és beérem vele.”

(H. B.: *Föled hajoltam*)

Pécsett – városomban – is élt (a tanárképző főiskolán eszperantót tanított, a Pécsi Vízműnél gépkezelőként dolgozott), mégis alig valamit tudok róla. Hules Béla (1926–2002) költőként és filozófusként egyaránt azok sorát gyarapítja (gondoljunk Erdély Miklósról, Keszthelyi Rezsőre...), akiknek az életművét nem mérte föl rendszerező kritikai tekintet, és az eleven irodalmi köz-tudatban sem vehettek szállást.

Négy magyar nyelvű verseskötete (*Magányos iniciálé*, 1985; *Egér-pillanat*, 1996; *Hulló levelek vére*, 1997; *aki A-t mond mondjon B-t is*, 2001) és két bölcséleti munkája (*Jó és rossz*, 1999; *Az Emberi Lényeg és a lelketlen Gép*, 2000) jelentős szerzőnek mutatja. Hogy a szocialista kultúrpolitika kanonizáló esz-járása nem tudott vele mit kezdeni: érthető. Hogy a posztmodern frissülés elméleti nyitottsága sem fordult kísérletező szövegmű-vészeté felé: különös.

Írói honlapját böngésem (<https://hulesbelairo.hu>). Életrajz, művek, emlékező és emlékidéző szavak, képek, hang- és videó-felvételek... Három lírakötete egészében elérhető online. Dús és intelligens anyag. Versek, képversek, esszéfutamok váltják egymást; a tipográfia poétikáját hangnemekverés és vendégszövegek gazdagítják. Mintha Tamkó Sirató Károly avantgárd kreativitása és Weöres Sándor kozmoszi eszmélete vegyülne itt össze; s közben Tandori Dezső és Marno János nyelvi önreflexiók alapállását is meg-idézi ez a szövegvilág.

Transzcendenciát kereső nyelvfilozófia béleli Hules költészetét, de nyílt pátoszról mentesen, sőt az iróniát a groteszkig cizellálva. Szellemet közöl az ilyen szellemesség. Például, amikor az emberi esendőség *dicséretéig* hat a konfesszió: „Úgy vagyunk mi itt a földön / mint az alvajáró amíg le nem zuhan.” (*Jegyzet*); „Gyakorolni kell a tökéletlenséget.” (*Kriptogram 2*)

A kívülállás a rendszereken (vö. „Hules Béla / magánmagyar” – *Egy vállalkozó névjegye*) egy magasabb rendbe tagozódás ígérését rejti: „KÖLTŐNEK LENNI / TERMÉSZETELLENES ÁLLAPOT / EMBERNEK LENNI / TERMÉSZETELLENES ÁLLAPOT / EMBERNEK / KÖLTŐNEK / LENNI / AZ / ÁLLAPOTELLENESÉG / TERMÉSZETES / ÁLLAPOTA.” (*Metafizikus kör*)

Illúziótlan antropológia a Hules-verseké: „igaz hogy sokat hagytak megölni ártatlanul / deviszont nemeslelkűen bántak aztán a gyilkosokkal” (*nemeslelkűség*). A nem emberi életvalóság iránt is ugyanez a feddhetetlen etika fordul, megrendítően: „A mókus kedves volt, de sok volt vele a vesződés, meg ezt-azt össze is rágott. / Mivel ragaszkodtak hozzá, nem akartak megválni tőle; ezért kitömötték. / »Délelőtt vittem be, és mindjárt így kaptam vissza« – mesélte elégedetten a fiatalasszony / az autóbuzson a szomszédjának, az ölében tartott állatra mutatva.” (*Utaz, mókussal*)

A lírai tekintet tisztasága ábrándoktól megtisztított világot teremt. Az így kínáló keserűséget rendre *fajsúlyos könnyedségek* oldják. Hol szatirikus szürrealizmus („Az őserdőben az összes bögőmajmok / temetődít játszanak talárosan.” – *Különféle friss verseskötetekben lapozgatva*), hol kínrimés és szójátékos humor („A dobozban olajos hal, / az ágyban meg Alajos hál.” – *Natura morta*; „papfőzelék” – *Zöngétlenedés*).

A szavakhoz (és a versszavakhoz) való viszonyról ars poeticát erő sorok számolnak be: „...leírhatod ezt is: / »a nyers valóság«, / de így hangzik majd: / fülemüle, kakukk.” (*Egy költemény*) – „A megfeketedett világ közepén / gyengéd- den orrcimpáihoz emel egy fésző rózsát.” (*A költő*) – „Ezeket diktálta nekem az Angyal, csak nem tudtam elég pontosan feljegyezni.” (*Az élmény*) Persze nem csak a költészetet érintik reflexiók. Megvilágosító erő viszi színre a festészet paradoxonát (a világnak – nekünk – háttal álló festő festi meg a világot): „Mi van a világ valamennyi képén? / Egy ember háttal.” (*Egy ember háttal*) – és a muzsika mint metafizikai megmutatkozás sejtelmét: „...avvégre vagyunk a világon, hogy legyen, aki meghallgassa a zenét” (*Zene*).

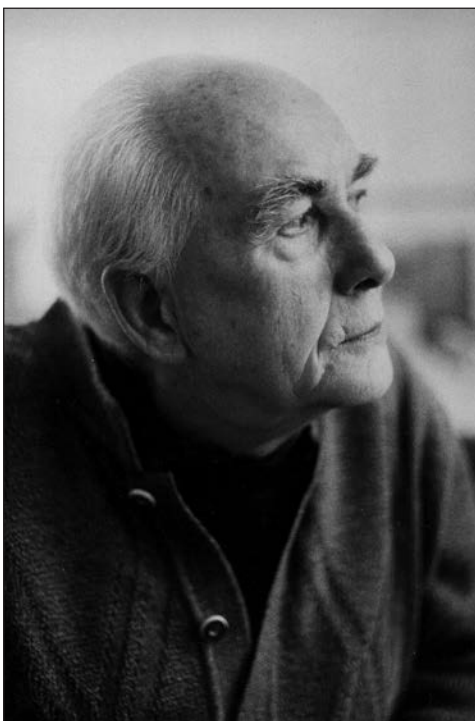
Legszembek talán az istenhit kérdéseit *egyszerűvé bonyolító* szöveghelyek: „A hit az Istenben hit az emberben – és fordítva” (*Valóság és mögöttese*) – „Miért más Jézus Krisztus, mint a bálványok, vagy akár a többi megtestesült istenség? Nem mindenes-tül más – de lényegesen: a többit akár fantomnak nézhetjük; Jézus Krisztus mi vagyunk” (*Rövid teológia*) – „A kereszténység (és mindaz a tan, amely ebben vele egyezik) egyik nagy, döntő »teljesítménye« az a sugalom, hogy az ember »szem előtt van«.

Akit-amit nem néznek – az NINCSI!” (*A szem*)

Az utóbbi szöveghez (Pilinszky *Apokrifjét* tudatosítandó) láb-jegyzet is tartozik: „P. J.: »Látja Isten, hogy állok a napon.«”

Hules Béla művei sem tesznek egyebet: a napon állnak, tik-kaszthatatlanul. Hogy az olvasó is jól láthassa őket.

Halmi T.

Sisitől TÖL
AZ ERZSÉBET MÍTOSZIG

GÖDÖLLŐI
KIRÁLYI
KASTÉLY

MINDSZENTYNEUM
ZALAEGRSZEG

SISITŐL AZ
ERZSÉBET MÍTOSZIG

A Gödöllői Királyi Kastély és
a zalaegerszegi Mindszentyneum
közös időszaki kiállítása

2023.06.09. – 12.31.

www.mindszentyneum.hu

A varázslat visszaszerzése

Alessandro Baricco realista mágiája

„– Hogyan jutunk a tengerhez? – kérdezte Pluche atyát.
– Ő jön értünk.”
(*Tengeróceán*)

Bár sokunk kedves könyve a *Novecento*, a *Selyem*, a *Harag-várak* vagy a *Mr. Gwyn*, a kritikai fogadtatás még nem igazán vetett szemet Alessandro Baricco prózaművészetére. Az ez év őszen rendezendő PesText irodalmi-kulturális fesztiválnak mindenesetre az olasz író lesz a díszvendége, ami talán hazai megítélését is fölfrissíti. Így újult figyelem fordulhat például a több magyar kiadást megért, költői szépségű *Tengeróceán* (ford. Székely Éva) felé is.

Nyers vázában bosszútörténet, összervényében a varázslat visszaszerzésének krónikája ez a regény; szavai transzcendens légkörben lobognak. A narratíva különösségei egy tengerparti fogadó hét szobájából sorjáznak elő. Több szál, több sors, több emlékezetes karakter lakja a könyvet, melyben humor és melankólia, vér és filozofikum békés feszültségben talál egymásra.

E prózavilágban, mi tagadás, a riadalom is mulattató lehet: „– Nyugodjon meg, Bartleboom. A fogadók általában nem szenvednek hajótörést. / – Általában? Mit akar azzal mondani, hogy *általában?*” A festő, aki tengervízzel festi a tengert; a tudós, akít a háttér természetere érdekel (közben hajlamos megfedkezni a benne magában csobogó tengerről); vagy az atya, aki leveleit rímben írja, hogy *biztosabban* célba érjenek: csupa olyan szereplő, aki ka-

rizmatikusan habókos és/vagy mesebelien traumatizált, emiatt előbbnek hat nálunk magunknál is.

A *tenger* nagy, titokzatos toposza köré szerveződnek a történetelemek, és maga a szöveg is ilyen: áradó, hullámzó, fölháborgó-visszacsiúló. Muzsikás ritmusa van, mint az óceánok lélegzetének. A bűn, a betegség, a szerelem és az örökkévalóság múltja nem akaró kérdéseit forgatja parti fénybe a narrátor; valóság és képzelet (avagy elbukás és kegyelem) átmeneti zónájában a gyerekek vezette kis szálló angyalok pártfogolta menedéknek tesszik. („– Ez a tenger partja, Pluche atya. Nem szárazföld, de nem is tenger. Nem létező hely. / Föláll, Elisewin. Mosolyog. / – Angyal világ.”)

Baricco kezén a giccs is bájos, a közhely is eleven. („A vágyak mentik meg az embert.” – „A hajók a tenger szeméi.”) A kiszámíthatatlanság ígérete paradox időtapasztalattal telik föl: „– Olykor eltöprengek, mire várunk. / Csönd. / – Hogy túl késő legyen, madame.” És jellemző az is, hogy a válasz az Isten létét firtató kérdésre a logoszként értett nyelvet ajánlja a kérdező figyelmébe: „– Hát most a *létezés* szó némiképp túlzásnak tűnik, de hiszem, hogy a maga módján *van*.”

„...az írás az egyetlen fájdalommentes módja a várakozásnak” – olvassuk. Az olvasás *a másik egyetlen* – tesszük végül hozzá.

Nem mágikus realizmus, hanem realista mágia ez.

Halmi

európaRÁDIÓ

A református értékadó

94,4 Mhz 102,1 Mhz 90,4 Mhz 100,5 Mhz 100,0 Mhz
Debrecen Mezőkövesd Miskolc Nyíregyháza Sátoraljaújhely

europaradio.hu

ÖRÖMHÍR
MINDENKINEK!
INFOKATRADIO.HU | 061 255 3333

MAGYAR
KATOLIKUS
RÁDIÓ
katolikusradio.hu

EGER 91.8 MHz | MISKOLC 95.1 MHz | TOKAJ 101.8 MHz
SÁTORALJAUJHELY 90.6 MHz | GYÖNGYÖS 102.2 MHz
ENCS 95.4 MHz | HATVAN 94.0 MHz | TÖRÖKSZENTMIKLÓS 96.4 MHz

SZENT
István
RÁDIÓ

szentistvanradio.hu

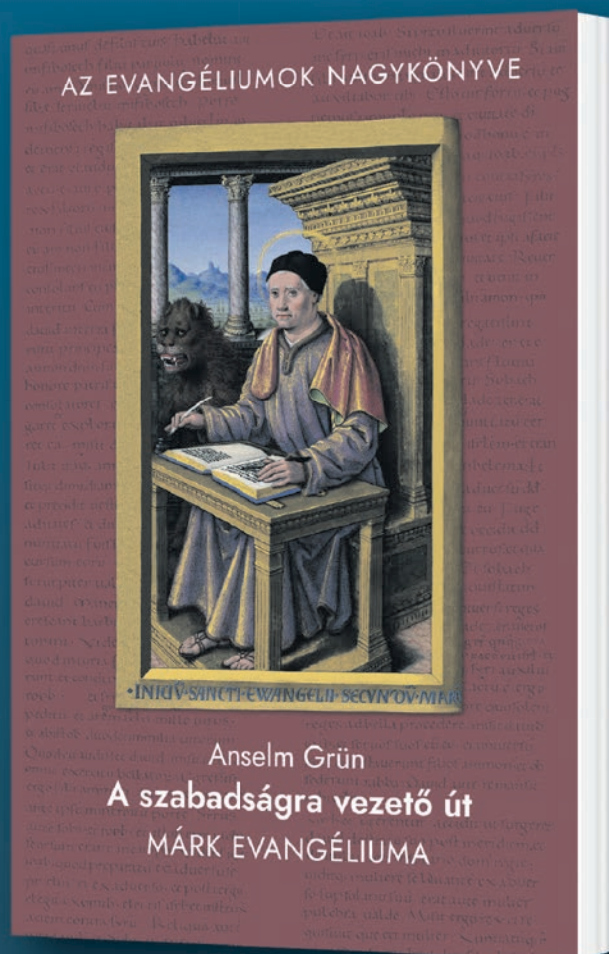

AZ *Új Ember* KÖNYVESBOLT ÚJDONSÁGA

Anselm Grün A szabadságra vezető út MÁRK EVANGÉLIUMA

Márké a legkorábbi evangélium. Műve nem pusztán egy teljesen új irodalmi műfaj születését jelenti, hanem egy hatalmas teológiai bravúr is. Mert bár Márk evangéliuma keletkezésekor már valamennyire összegyűjtötték Jézus egyes szavait, mondásait, de ezeket csak szóban hagyományozták tovább. Márkot azonban nem pusztán Jézus elszórt szavai érdekelték, hanem maga a Jézus-esemény. Mert Jézus több, mint egy olyan tanító, akinek el lehet sajátítani a tanítását, majd aztán követni lehet: Jézus egész személye fontos a maga egészen konkrét élettörténetével.

A könyv megvásárolható az Új Ember könyvesboltban
(1053 Budapest, Ferenciek tere 7-8.),
valamint webáruházunkban: bolt.ujember.hu